

Visie Complexe Scheidingen Landelijk Netwerk Veilig Thuis

*Geschreven in opdracht van LNVt door gedragswetenschappers uit de verschillende Veilig Thuis organisaties.
Vastgesteld in landelijk GW-overleg op 17 november 2023
Opgeleverd aan LNVt op 18 januari 2024*

Introductie

Veilig Thuis registreert meldingen die betrekking hebben op (een vermoeden van) huiselijk geweld of kindermishandeling. Eén van de bijzondere vormen van geweld die valt binnen het landelijke kennis- en expertisecentrum is een complexe scheiding. Een complexe scheiding wordt in Nederland gezien als een vorm van kindermishandeling (zie Richtlijn Jeugdhulp bij scheiden). Een complexe scheiding gaat daarnaast vaak gepaard met huiselijk geweld tussen de ex-partners. In beide hoedanigheden kunnen signalen van (een vermoeden van) een complexe scheiding gemeld worden bij Veilig Thuis. Eén van de strategische pijlers van het meerjarenplan LNVt is specialistische kennis over bijzondere vormen van geweld of mishandeling landelijk te borgen en structureel te gebruik maken van beleidsinformatie, wetenschappelijke inzichten en instrumenten. Dit visiedocument levert hiertoe een aanzet.

Wat is een complexe scheiding

Een scheiding is een ingrijpende gebeurtenis in het leven van ouders en kinderen. In de meeste gevallen gaat het met ouders en kinderen na een periode weer goed. Met andere woorden: veel ouders slagen er in om zelf vorm te geven aan gezamenlijk ouderschap na de scheiding. In sommige gevallen stagneert deze transitie en ontstaan ernstige problemen rondom de gezamenlijke invulling van het ouderschap. In die gevallen wordt gesproken van een complexe scheiding. Om recht te doen aan de diversiteit en ingewikkeldheid van deze problematiek kiezen wij voor het woord 'complexe scheiding', in plaats van termen als conflictscheiding of vechtscheiding.

Definitie

Een complexe scheiding is een scheiding waarbij (één van de) ouders door aanhoudende ernstige conflicten het belang en welzijn van de jeugdigen uit het oog verliezen, evenals het wederzijdse belang.

Een geschiedenis van partnergeweld komt veel voor bij ouders die uiteindelijk in een complexe scheiding belanden, en dit geweld bedreigt ook de ontwikkeling van de kinderen. Bij ernstige conflicten kan ten eerste gedacht worden aan aanhoudende heftige ruzies tussen beide ouders, al dan niet gepaard gaande met juridische procedures, ten tweede aan meer verkapt ruzies of wederzijds dwarsbomen en denigreren, en ten derde kan er sprake zijn van eenzijdig conflictrijk gedrag, zoals tegenwerking vanuit één ouder. (gebaseerd op bron: Richtlijnen Jeugdhulp)

NB: Het Begrippenkader Veilig Thuis (2018) behorend bij het Handelingsprotocol van Veilig Thuis maakt nog gebruik van het woord 'Conflictscheiding'. Dit verouderde begrippenkader verwijst echter alvast naar de herziening van de Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming (www.richtlijnenjeugdhulp.nl) voor de terminologie en definitie. De visie is dat deze terminologie en definitie nog wordt aangepast in het taxatie-instrument en begrippenkader van Veilig Thuis.

Bij deze laatste aanduiding ligt bovendien te veel de nadruk op de strijd tussen scheidende ouders. In het belang van de jeugdigen moet de nadruk juist liggen op het gezamenlijk ouderschap dat na een scheiding in stand blijft.

Een scheiding is een grote verandering in het leven van ouders en kinderen, die gepaard gaat met een verhoogd stressniveau. Dit maakt dat het risico op huiselijk geweld en kindermishandeling groter wordt gedurende dit proces. Langdurige, ernstige conflicten tussen scheidende ouders vormen op korte en lange termijn een bedreiging voor de ontwikkeling van kinderen. In die gevallen blijft het

stressniveau hoog, ook op de langere termijn. Voortdurende stress, bijvoorbeeld in de vorm van chronische conflicten tussen ouders of zwakke opvoedingsvaardigheden van ouders ten gevolge van de stress, is vrijwel altijd schadelijk voor het psychisch functioneren van kinderen.

Een scheiding kan ook gevolgen hebben voor de directe veiligheid van een ex-partner/ouder. Uit onderzoek blijkt dat de periode na een relatiebreuk of scheiding extra risico kan opleveren op ernstig geweld. (Bron: [De Ruiter et al. De conflictscheiding en het belang van screening op partnergeweld Pedagogiek 2020.pdf](#))

De meest in het oog springende risicofactoren voor een complexe scheiding zijn problemen van een van beide of beide ouders, zoals gedragsmatige en/of persoonlijkheidsproblemen; traumatische ervaringen; geweldsproblemen; alcohol- en/of drugsverslaving; conflicten tijdens de relatie en/of ernstige relatieproblemen en/of elkaar niet kunnen vergeven en een juridische strijd tussen ouders.

Visie

Veilig Thuis kan bij gezinnen die te maken hebben met een complexe scheiding in kaart brengen welke geweldspatronen bijdragen aan structurele onveiligheid. Een gedegen analyse van de aanhoudende conflicten is nodig om passend advies te kunnen geven over het vervolg. Een valkuil bij complexe scheidingen is om te focussen op communicatieproblemen en niet op de (on)veiligheid. Vaak liggen onenigheid over verdeling van zorgtaken en materieel het meest aan de oppervlakte (die dan bestempeld worden als communicatie- en samenwerkingsproblemen), waardoor mogelijk de minder zichtbare patronen van geweld tussen de ouders (die door de scheiding niet zijn gestopt of als gevolg van de scheiding zijn ontstaan/versterkt) onvoldoende belicht worden. Het gevolg is dat hulpverlening of ondersteuning zich richt op het vormgeven van praktische communicatie en samenwerking en niet op het herstellen van de onveiligheid in de interactie. Een scheiding is een grote verandering in het leven van ouders en kinderen, die gepaard gaat met een verhoogd stressniveau. Dit maakt dat het risico op huiselijk geweld en kindermishandeling groter wordt gedurende dit proces. Veilig Thuis heeft een belangrijke rol in het onderkennen en in kaart brengen van de directe veiligheid, juist ook bij complexe scheidingen.

Ook de Richtlijnen Jeugdhulp geven aan dat een gedegen analyse bijdraagt aan het inzetten van de juiste hulpverlening en daarmee het verminderen of doorbreken van de strijd. Tevens kan het een opeenstapeling van hulpverlening/juridische trajecten voorkomen, wat tevens de strijd zal doen verminderen. Bij aanhoudende juridische strijd, wordt gepoogd de strijd op zijn minst minder verhard te maken.

Een nadeel van de bemoeienis van Veilig Thuis bij complexe scheidingssituaties is dat een melding uitlokt tot dader-slachtoffer denken. Een melding bij Veilig Thuis kan hierdoor gemakkelijk bijdragen aan polarisatie (tussen ouders én betrokken partijen) en zo de complexe scheidingsdynamiek versterken. Net als bij de meest voorkomende vormen van huiselijk geweld is het nodig dat medewerkers zich hiervan bewust zijn. Het programma Scheiden zonder Schade en de vele literatuur die over complexe scheidingen is verschenen adviseren om scheidingen te benaderen als een gezinstransitie en conflict na een scheiding te zien als een stagnatie van het proces van de ouderschapsreorganisatie. (Bron: Conflicten tussen ouders na scheiding, Lieve Cottyn 2009; Rapport 'Scheiden van de waarheid op weg naar een duurzame oplossing', pilot specialist contactverlies 2022). Meervoudige partijdigheid en kennis van complexe gezinsdynamieken zijn nodig om met een passende bejegening tot een gedegen analyse te komen.

We concluderen dat Veilig Thuis een belangrijke -richtinggevende- rol kan hebben voor de mensen die te maken hebben met een complexe scheiding. Specialistische kennis over huiselijk geweld, complexe gezinsdynamieken en bewustzijn van de impact van eigen houding en bejegening is een vereiste om dit werk te kunnen doen. Een goede analyse en passende veiligheidsvoorwaarden kunnen een gezin helpen om vorm te geven aan een rustig/veilig leven na de complexe scheiding.

Bouwstenen van een 'goede' aanpak

Hieronder formuleren we vijf bouwstenen waar elke Veilig Thuis organisatie aan gehouden is om de aanpak van complexe scheidingen in de eigen regio kwalitatief te borgen. Als gedragswetenschappers stellen we dat iedere bouwsteen op enige manier zou moeten terugkomen bij een goede aanpak van complexe scheidingen.

Bouwstenen bejegening

Hoewel we onderschrijven dat complexe scheidingen gezien worden als een vorm van kindermishandeling, adviseren we géén aanpak vanuit deze benadering. Bij een benadering vanuit kindermishandeling wordt het kind als slachtoffer gezien van de strijd van de ouders. Als het kind slachtoffer is, dan moeten de ouders dader zijn. Zij zijn tenslotte verantwoordelijk voor de strijd. De hulpverlener loopt het risico te gaan fungeren als een redder, die het kind als het ware moet redden van de ouders. Een benadering vanuit kindermishandeling versterkt zo een dader-slachtofferdynamiek en activeert de dramadriehoek. Een aanpak die het communicatiepatroon van de dramadriehoek versterkt leidt tot veel klachten en frustratie omdat ouders én hulpverleners elkaar 'aanklagen', zich slachtoffer van elkaar voelen en allen op hun beurt het kind willen redden of zelf gered willen worden. (bron: [tk-bijlage-1-rapport-pilot-specialist-concontactverlies.pdf](#))

Het kan helpen om ouders te bevragen op hun wensen ten aanzien van de nieuwe situatie: Wat willen ouders de kinderen meegeven, wat wensen zij voor de kinderen en op welke wijze denken zij vanuit de eigen normen en waarden hun visie op dit ouderschap in de praktijk te brengen? Wat kunnen zij nu bijdragen aan het doel wat ze hebben voor zichzelf en voor hun kinderen?

Uit de praktijk blijkt dat het werken vanuit meerzijdige partijdigheid en het hanteren van (strakke) afspraken en het vooraf uitspreken van wederzijdse verwachtingen over communicatie en samenwerking met de ouders speciale aandacht behoeft. Indien dit goed vanaf de start wordt vormgegeven, is de kans groter dat collega's geen onderdeel worden van de dynamiek tussen ouders. Ook het gebruik maken van gestructureerde vragenlijsten zoals de MASIC kan helpen om naast ouders te blijven staan zonder zelf ingezogen te raken.

Bouwstenen analyse

We signaleren dat bij complexe scheidingen (te) snel wordt geconcludeerd dat er sprake is van een communicatieprobleem, waardoor onvoldoende aandacht wordt besteed aan het onderzoeken van de directe veiligheid. Vanaf het moment dat er zorgen worden gemeld bij Veilig Thuis dient de veiligheid zo objectief mogelijk te worden beoordeeld. Wees alert op de directe veiligheid van zowel de kinderen als de betrokken volwassenen. Zo is eerder geweld een voorspeller van toekomstig geweld, evenals doodsangst bij een (ex)-partner.

Bij complexe scheidingen spelen vaak meerdere factoren een rol. Was de scheiding bijzonder traumatisch, bijvoorbeeld omdat het voor een van de ouders uit de lucht kwam vallen of omdat de andere partner een relatie is aangegaan met een ander? Werd de partnerrelatie gekenmerkt door geweld, en zo ja, welk type geweld? Niet alleen lichamelijk geweld, maar ook psychologisch geweld (bijv., bedreigen, intimideren, kleineren, isoleren) dient onderzocht te worden. Is het geweld gestopt na de scheiding, of gaat het door, of escaleert het zelfs? Alleen door beide ouders apart van elkaar en gedetailleerd te spreken over mogelijk geweld in hun relatie, ontstaat een duidelijk beeld. Hoe gaat het met de betrokken kinderen? Hebben zij gedragsproblemen; hoe gaat het met hen op school? Zitten de ouders op één lijn qua opvoedingsstijl? Dit zijn slechts enkele voorbeelden van onderwerpen die onderzocht dienen te worden, omdat zij een rol kunnen spelen in de aanhoudende conflicten tussen de ouders, en vaak ook onderdeel van de oplossingsstrategie kunnen zijn. Hurwitz (2016) noemt dit de vraag naar: "what is driving the conflict"? Gezien de complexiteit van deze gezinnen, is

het meestal niet slechts één factor uit de puzzel die daarbij een rol speelt. (Bron: [De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek: Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is](#))

Uitgangspunt voor de analyse is dat een vermoeden van kindermishandeling en/of seksueel misbruik bij (jonge) kinderen altijd wordt onderzocht, ook als er sprake is van een scheiding, en dat hulpverleners zich niet laten leiden door vooringenomenheid. (Bron: [Vermoedens van seksueel misbruik bij jonge kinderen tegen de achtergrond van een scheiding en verdenking van de ene naar de andere ouder. | Rapport | Huiselijk Geweld](#))

Juist omdat complexe scheidingen vaak veel emoties losmaken bij zowel de directbetrokkenen als de professioneel betrokkenen adviseren we waar mogelijk gebruik te maken van evidence based onderzoeksmethodes. In de bijlage is een overzicht opgenomen met onder meer vragenlijsten en screeningsinstrumenten zoals MASIC, SAM&TIGO, Taxatie Instrument bij Gescheiden Ouders.

Bouwstenen vervolg / advies

Gedragswetenschappers van Veilig Thuis zijn van mening dat het belangrijk is om gedurende de betrokkenheid van Veilig Thuis oog te hebben voor de directe veiligheid van alle direct betrokkenen. Soms is het nodig om veiligheidsvoorwaarden te stellen om herhaling van geweld te voorkomen. Intieme terreur en/of stalking zijn een contra-indicatie voor een gezamenlijk traject. Ook bij ernstig trauma is het soms niet haalbaar om ex-partners in gezamenlijk gesprek te laten gaan. Beschrijf bij het inzetten van maatregelen of hulpverlening het te verwachten perspectief en eventuele consequenties (bijvoorbeeld bij stalking is het niet wenselijk dat ouders elkaar treffen bij de overdracht van hun kinderen).

Als andere zorgen spelen, zoals psychiatrische klachten, kindermishandeling of cultureel bepaalde factoren, dienen die zorgvuldig te worden meegewogen in het eindadvies. Vrijwel alle gezinnen die bij Veilig Thuis in beeld komen, passen binnen een of meerdere gezinsprofielen zoals beschreven door Katinka Lünemann (Verwey Jonker Instituut). Zie voor meer informatie en adviezen voor vervolghulp [Augeo Kennis - Gezinsprofielen - Augeo Special - Gezinsprofielen](#). Formuleer adviezen vanuit het vertrouwen dat iemand kan leren en groeien.

Vaak is het bij complexe scheidingen helpend om te onderzoeken hoe het komt dat een ex-partner bepaalde zorgen heeft geuit. Eigen trauma en ervaringen uit de partnerrelatie kunnen bijvoorbeeld de blik op de realiteit beïnvloeden. Beschrijf bij individuele trajecten wat meneer/mevrouw moet leren of verwerken om bij te dragen aan structurele veiligheid.

Bouwsteen kindgesprekken bij complexe scheiding

Veilig Thuis geeft alle directbetrokkenen bij een melding de gelegenheid om hun visie te geven op de melding en op hun situatie. Veilig Thuis hoort ook minderjarige kinderen in de leeftijd van 4 jaar en ouder. Kinderen jonger dan 4 jaar worden in ieder geval gezien. Veilig Thuis heeft tot taak om feiten en interpretaties van elkaar te scheiden én hoor en wederhoor toe te passen.

In een scheidingsproces kan een jeugdige zeer ingrijpende ervaringen opdoen en daar, afhankelijk van de leeftijd, veerkracht en mate en aard van opvang door verzorgers, een psychotrauma aan overhouden. Er is een aantal specifieke ervaringen te onderscheiden, die in een scheidingsproces kunnen optreden en traumatisch kunnen zijn. Hieronder vallen: acute verlating, verbaal en fysiek geweld, confrontatie met politie, gedwongen scheiding van de veilige hechtingsfiguur in een moment van ernstige stress bij de jeugdige, het ervaren van ernstige stress bij één of beide ouders, extreme straf door een primaire verzorger en het chronisch ontbreken van aandacht en belangstelling.

Om in kaart te brengen hoe de geweldspatronen de veiligheid van het kind beïnvloeden adviseren gedragswetenschappers van Veilig Thuis nadrukkelijk om de kinderen zorgvuldig te spreken.

Het heeft onze voorkeur om kinderen in complexe scheidingssituaties te spreken middels het NICHD interviewprotocol. Het belang van een wetenschappelijk onderbouwd interviewprotocol voor kinderen die mogelijk slachtoffer zijn van mishandeling is groot. Kinderen zijn extra kwetsbaar tijdens interviews, bijvoorbeeld omdat zij degene die hen mishandeld heeft willen beschermen. Hun

verklaringen zijn soms onvolledig omdat zij onder druk staan om zaken te verzwijgen. Ook kunnen ze veel fouten bevatten omdat zij door suggestieve vragen verklaringen afgeven die niet stroken met wat ze hebben meegemaakt. Het NICHD-protocol is onder andere ontwikkeld om op basis van een zo optimaal mogelijk feitenonderzoek de beste interventie te vinden. Het NICHD-protocol heeft van alle forensische interviewprotocollen de sterkste wetenschappelijke basis voor het verkrijgen van gedetailleerde en accurate informatie (Olafson, 2012). Het NICHD-kindinterview protocol is geschikt voor feitenonderzoek naar alle vormen van kindermishandeling (lichamelijk, seksueel, verwaarlozing, complexe scheiding, enzovoorts). (Bron: [Training NICHD interviewprotocol - Conflictscheiding.eu](https://www.conflictscheiding.eu/training-nichd-interviewprotocol))

Bouwsteen complexe omgangsproblematiek

In wet- en regelgeving is op verschillende manieren benadrukt hoe belangrijk het is dat een kind weet wie zijn vader en zijn moeder zijn en dat een kind opgroeit in contact met beide ouders. Na een scheiding kan dit recht in het geding komen. Jeugdigen kunnen zowel valide als niet valide redenen hebben om een ouder niet meer te willen zien na de scheiding. Zeer valide redenen zijn bijvoorbeeld gevallen waarbij sprake was van mishandeling, misbruik of verwaarlozing. Soms lijken deze valide redenen echter afwezig te zijn en spelen een of beide ouders of de omgeving een rol in de contactweigering van de jeugdige met de andere ouder. Naar deze situatie wordt verwezen met termen als ouderafwijzing, ouderonthechting, ouderverstoting of oudervervreemding (PAS, oftewel het Parental Alienation Syndrome), of PA – (Parental Alienation). Vanuit de wetenschap is er nog onvoldoende consensus over het gebruik van deze termen. We adviseren om binnen Veilig Thuis te spreken over ‘(dreigend) contactverlies’ of ‘complexe omgangsproblematiek’.

Contactverlies is vaak zeer betekenisvol en belastend voor de betreffende ouders en kinderen (en hun families en vrienden) en leidt tot negatieve korte- en langetermijngevolgen voor ieders levensgeluk en relatieontwikkeling. Contactbreuk kan een pijnlijk eindproduct zijn van een complexe scheiding, gekenmerkt door aanhoudende ernstige conflicten tussen ouders. Soms is het echter een begrijpelijke keuze van het kind om weg te komen uit mishandeling, verwaarlozing of misbruik. Belangrijk is dat Veilig Thuis altijd alert blijft op de actuele en structurele (on)veiligheid van ouders en kinderen. Zoals eerder genoemd bij complexe scheiding, is een valkuil om contactverlies te snel te duiden als communicatieprobleem zonder onderzoek te doen naar de directe veiligheid van de (minderjarige) directbetrokkenen (bron: [Rapport Onmacht - openresearch.amsterdam](https://openresearch.amsterdam.nl/publications/rapport-onmacht))

Het advies is om in situaties van complexe omgangsproblematiek en/of (dreigend) contactverlies onderzoek te doen naar de actuele veiligheid, naar de achtergrond van dit gedrag en naar de impact daarvan op het kind. Uitgesloten moet worden dat een kind omgang met een ouder weigert omdat het mishandeld wordt.

Auteurs:

Marieke van Leeuwen: Gooi en Vechtstreek

Janny Metz: Haaglanden

Kim Verhage: Zeeland

Aroena Ghoerai: Rotterdam Rijnmond

Mariska Schönbergen: Gelderland Midden

Pauline Huyts: Rotterdam Rijnmond

Noura Sajjadi: Midden Brabant

Ineke Hillen: Samen Veilig

Yvette de Regt: Noord en midden Limburg

Geraadpleegde bronnen:

- Pag. 1, www.richtlijnenjeugdhulp.nl
- Pag. 2, [De Ruiter et al. De conflictscheiding en het belang van screening op partnergeweld Pedagogiek 2020.pdf](#)
- Pag. 2, Conflicten tussen ouders na scheiding, Lieve Cottyn 2009;
- Pag. 2/3, [Scheiden van de waarheid op weg naar een duurzame oplossing | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)
- Pag. 3, [De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek: Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is](#)
- Pag. 3, [Vermoedens van seksueel misbruik bij jonge kinderen tegen de achtergrond van een scheiding en verdenking van de ene naar de andere ouder. | Rapport | Huiselijk Geweld](#)
- Pag. 4, Onderzoeksrapport – Kwestie van lange adem [Kwestie-van-lange-adem-werkende-elementen.pdf \(verwey-jonker.nl\)](#)
- Pag. 4, [Augeo Kennis - Gezinsprofielen - Augeo Special - Gezinsprofielen](#)
- Pag. 4, [Training NICHD interviewprotocol - Conflictscheiding.eu](#)
- Pag. 5, [Rapport Onmacht - openresearch.amsterdam](#)